

СТЕНОГРАФСКЕ БЕЛЕШКЕ
ПРИВРЕМЕНОГ НАРОДНОГ ПРЕДСТАВНИШТВА
СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА.

17. РЕДОВНИ САСТАНАК
ПРИВРЕМЕНОГ НАРОДНОГ ПРЕДСТАВНИШТВА

КРАЉЕВСТВА СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА

ДРЖАН 9. МАЈА 1919. ГОДИНЕ У БЕОГРАДУ.

ПРЕДСЕДАВАЛИ:

Председник др. Драгољуб М. Павловић.

СЕКРЕТАР:

Пера Јовановић.

Присутни су господа министри: *Председник министарства; министар спољних послова* Стојан Протић; *министар финансија* др. Момчило Нинчић; *министар унутарњих дела* Светозар Прибићевић; *министар правде* Марко Трифковић; *министар грађевина* Милан Капетановић; *министар за уставотворну скупштину и изједначење закона* др. Алберт Крамер; *министар за социјалну политику* Гостинчар; *Министар шума и руда* Павле Маринковић; *министар за пољску привреду* Шевкија Глухић.

Почетак у 17 часова.

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ: Господо, отварам 17. редовни састанак. Изволите чути протокол прошлог састанка.

Секретар ПЕРА ЈОВАНОВИЋ прочита протокол 16. редовног састанка Народног Представништва.

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ: Има ли примедба на протокол? (Нема.) Прима ли Скупштина протокол? (Прима.)

Изјављујем, да је протокол примљен. Изволите чути молбе и жалбе.

Секретар ПЕРА ЈОВАНОВИЋ саопштава молбе:

1. Трајана Живковића, конзула у Солуну, којом моли Народно Представништво, да му године проведене у државној служби неуказне од 1. новембра 1903. до 16. септембра 1906. урачуна у указне.

2. Ристе Петрушевића, учитеља вештина ујичке гимназије, којом моли Народно Пред-

ставништво, да му 14 година, 1 месец и 18 дана, проведених у државној служби без указа прими за указне.

3. Томе Крсто-Поповића, наставника у поморској школи »Херцег-Нови«, којом моли Народно Представништво, да му се године, проведене у учитељској служби, урачунају у указне.

4. Косте Штерића, писара генералног конзулата у Солуну, којом моли Народно Представништво, да му 9 година и 10 дана, неуказне службе, које је провео као чиновник конзулата краљевине Србије у Битољу, призна у указну.

5. Пограничног Народног Већа и избеглица из Корупке, којом моле Народно Представништво, да сви скућа пораде, да их избева ропства. Такође моле за хитну и обилну помоћ.

6. Милорада Б. Минића, деловође општине киевске, округа крагујевачког, којом моли Народно Представништво, да му се сва непримљена плата, као општинском деловођи исплати и то од 1. августа 1914. год. па до 1. априла 1919. године.

7. Стевана Јовановића из Булатовца, општине Доњо Речичке, среза Прокупачког, округа Топличког, којом моли Народно Представништво, да га узме у заштиту од Дине Лазића и његовог сина Стеваца.

8. Милана С. Младеновића и осталих грађана села Полома, којом моле, да се село Полом одвоји од општине Сувајничке и присаједини општини Калиманској у срезу Пољаничком.

9. Милорада Б. Петковића, деловође општине Б. Баштењске и осталих, којом моле, да им се донесе решење, по коме ће примати сву непримљену плату за време окупације.

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ: Ове ће се молбе и жалбе упутити надлежном одбору.

Изволите чути један законски предлог.

Секретар ПЕРА ЈОВАНОВИЋ прочита законски предлог посланика: Јосипа Кораћа, Антуна Кристана и другова о платама и додацима железничких службеника, који гласи:

Zakonski predlog
narodnih poslanaca Josipa Korača, Antona Kristana in tovarišev.

Narodno Predstavništvo skleni:

§ 1. Vsem uslužbencem in uslužbenkam železnice kraljestva Srbov, Hrvatov in Slovencev se izplača enkratni nabavni znesek in sicer po K 500 za osebo, po K 250 za soprogo uslužbencev in po K 100 za vsako dete.

§ 2. Prejemki, ki jih izplačajo blagajne železnice kraljestva Srbov, Hrvatov in Slovencev svojem uslužbenemu osebju, se od 1. maja 1919. izplačujejo mesto v kronah v dinarjih in sicer tako, da oni uslužbenec, ki ima prejemkov n. pr. K 1200, dobi izplačanih 1200 dinarjev.

§ 3. Vsemu osebju, ki je v službi železnice kraljestva Srbov, Hrvatov in Slovencev se štejejo v napredovanje in pokojnino vojna leta dvojno in sicer osebju iz bivše Avstro-Ogrske, Bosne in Hercegovine od prvega avgusta 1. 1914, osebju iz Srbije pa od početka balkanske vojne.

§ 4. Uredi se službena pragmatika, dogovorno z zaupniki osebja, ki stoji v službi železnice Srbov, Hrvatov in Slovencev. V tej pragmatiki se določijo vse dolžnosti in pravice uslužbenega osebja.

§ 5. Minister železnice se poveri z izvršitvijo navedenih sklepov.

Beograd, 7. maja 1919.

A. Kristan s. r.
Josip Korač s. r.
Dr. Lončar s. r.

M. Čobal s. r.
V. Bukšeg s. r.

reditev službenih razmer, mezd in nabavnega prispevka uslužbencem in uslužbenkam železnice kraljestva Srbov, Hrvatov in Slovencev.

Expose: Predlogu naj se prizna nužnost.

Oseboje, ki služi železnicam Srbov, Hrvatov in Slovencev zelo hudo trpi vlsed neznosne druginje. Cene živil so tako silno narasle, da z dosadanjimi prejemki v kronah ni mogoče već izhajati. Cene moke n. pr. so zrasle za 300%, od kar je svobodna trgovina bila proglašena. Prav tako je narasla cena masti, mesu, sočivju itd. Železničar nima že nobene obleke in nobenega perila već!

Ako hoćemo, da uredimo naše železnice tako kot zahtevajo interesi prebivalstva in države same, potem je opravićenim zahtevam železniških uslužbenecv in uslužbenk ugoditi, in sicer je to nužno!

Nabavni prispevek je potreben, da si nabavi železničar nekaј potrebne obleke, da ne bo strgan in nag.

Reguliranje dohodkov iz kron v dinarje pa je potrebno, da bo mogel železniški uslužbenec človeka primerno življenje živeti.

Beograd, 7. maja 1919.

A. Kristan s. r.

V. Bukšeg s. r.

M. Čobal s. r.

Dr. Lončar s. r.

Josip Korač s. r.

Josip Petejan s. r.

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ: Овај ће се законски предлог упутити одбору за умесности посланичких предлога. Изволите чути молбе за одсуства посланичка.

Секретар ПЕРА ЈОВАНОВИЋ саопштава молбе за одсуства:

1. Посланика дра. Петричића (чита):

Телеграм.

Председнику Парламента, Београд.
Загреб.

Ради болести немогуће сутра допутовати у Београд.
Др. Петричић.

2. Посланика Шукрије Куртовића:

Народном Представништву — Београд.

Ради фамилијарних околности немогуће ми је присуствовати у Београд до 6 Маја. Молим да ми се одобри одсуство од 10 дана.

2. Маја 1919. Шукрија Куртовић,
Гацко (Херцеговина). народни посланик.

3. Посланика дра. Војислава Бесаровића:

Господину Председнику

Народног Представништва у Месту.

Сматрам за част да известим да путујем сутра у Париз, као експерт у делегацији Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца на конференцију мира.

Молим да ми се у ову сврху дозволи одсуство.

С одличним поштовањем

9. Маја 1919.
У Београду.

Др. Војислав Бесаровић,
Народни Посланик.

4. Валеријана Прибићевића:

Телеграм.

Председништву Привременог Народног
Представништва у Београду.

Врдник.

Молим десет дана одсуства од скупштин-
ских сједница. Валеријан Прибићевић.

5. Посланика дра. Матка Лагиње:

Телеграм.

Председништво Народног Представништва
Београд. Београд.Због јаке очне упале присиљен сам молити
дозволу одсуства на петнаест дана од данас.Народни Посланик:
Лагиња.

6. Јована Шмитрана:

Председништву Народне Скупштине
Сарајево. Београд.Ради изванредног случаја који ме сили да
овде останем, молим, да ми се дозволи допуст од
30 дана. Молим исто тако да се моја интерпелација
не ставља на дневни ред до мога повратка
у Скупштину. Јован Шмитран,
Народни Посланик.*Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ:* Одобрава ли Народно Представништво
тражена одсуства. (Одобрава.)

Изволите чути интерпелације:

Секретар ПЕРА ЈОВАНОВИЋ саопштава:1. Интерпелацију посланика Антона Кри-
стана и другова на министра железница о пред-
мету повишења возних тарифа на јужној же-
лезници.2. Интерпелација Антона Кристана, Мел-
хиора Чобала и другова на министра поште, ми-
нистра унутрашњих и министра спољних по-
слова о предмету поновног васпостављања по-
штанског саобраћаја са суседним државама:
Аустријом, Чешком, Угарском, Италијом и т. д.3. Интерпелација Антона Кристана, Јо-
сина Петејана и другова на министра железни-
ца, министра унутрашњих и министра спољних
послова о предмету прекида железничког сао-
браћаја у станици Шциље.4. Интерпелација господина Мелхиора Чо-
бала и другова, на господина министра војног и
морнарице у погледу наредбе вежбања.5. Интерпелација господина Славка Хенча
и другова на господина министра војног и мор-
нарице о закључењу уговора војне чинтандан-
туре у Осијеку за покриће и потребе околних и
мјесних војних гарнизона на месу.(Види све ове интерпелације на крају
седнице).*Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛО-
ВИЋ:* Ове ће се интерпелације спровести над-
лежним министрима, да по њима даду свој
одговор.Изволите чути поздраве упућене Народном
Представништву.*Секретар ПЕРА ЈОВАНОВИЋ* прочита
поздраве:1. Јеврема Поповића, којим честита уједи-
њење (чита):

Телеграм.

Протић, Председник Владе
Монкалијери. Београд.С одушевљењем и поносом поздрављам јед-
нодушни узвишени акт слободне браће Црног-
раца. Велики свети храм наше уједињене др-
жаве диже се после 530 година, јак и величан-
ствен, упркос свим политичким завезама и зави-
стима отворених и сакривених старих и нових
непријатеља.

Јеврем Поповић.

2. Одбора избеглица са југославенског При-
морја, којим поздравља београдски протестни
збор у почаст бесмртном Вилсону, бранитељу
истине и правде:

Телеграм.

Народно Представништво
Загреб. Београд.Цело југославенско Приморје преко ов-
дашњих својих емиграната заносно поздравља
наше миле Београђане пригодном њихових ис-
каза почаст бесмртном Вилсону, бранитељу
истине и правде. За одбор:

Др. Орлић, др. Марушић Урукано.

3. Председника Народног Већа из Преваље,
господина Андрије Осета, којим шаље Народ-
ном Представништву протест против насиља
Немаца на територију окупиране Корушке:

Преваље, 8. маја.

На територији Корушке, коју још увек
држе у окупацији Немци, постоји, као што нам
причају избеглице, неиздржно стање. Због при-
силног регрутовања, људи су побегли у шуме,
где ће се организовати у чете. На окупираној те-
риторији, народ је крајне незадовољан због на-
сиља неорганизованих немачких војника. Народ
жели и захтева, да се одмах и без одуговлачења
окупирају Словеначки делови Корушке. — На-
родно Веће у Преваљи у Корушкој.Председник:
Андреј Осет.

4. Господина председника Сената, Brüssel, којим моли господина председника, да извести Народно Представништво саопштавајући му текст, који је једногласно усвојио сенат у својој седници од уторника 29. априла 1919. године.

Депеша. Брисел 29. априла 1919. год.

Господину Председнику

Народног Представништва, Београд.

Господине Председниче!

Част ми је да Вам упутим, молећи Вас, да о томе известите Представништво текст, који је једногласно усвојио Сенат у својој седници од уторника 29. априла 1919. год.

Белгијски Сенат дирнут востумом Париске Конференције, који није признао право Бриселу, да постане место становања Лиге Народа, тешко заузет жалосном ситуацијом, у коју је најевресији рат довео његову земљу, убеђен, да безбројне рушевине, које покривају територију, не могу да се подигну самим средствима народним, обраћа се са највећим нестрпљењем Вашем Представништву и моли га да посредује са крајном енергијом, да се свечани ангажмани брзе и потпуне рестаурације често понављање изврше у духу широке равноправности — правичности и великодушно са осећања, који су их диктовали. Верујући у осећаје солидарности који сједињују све цивилизоване нације и у посведавањима искрене и дубоке симпатије које је Ваша Скупштина изволела указати Белгији, Сенат је уверен да ће наћи у њој снажну потпору и ефикасну интервенцију у прилог праведних и преко потребних задовољења и захтева Париске Конференције за рестаурацију земље.

Изволите примити Господине Председниче уверење мог високог поштовања.

5. Господина председника Народног Представништва Brüssel, српском Народног Представништву текст дневног реда, а који усваја на седници од 18. априла 1919. године.

Брисел, 18. априла 1919. год.

Господину Председнику

Народног Представништва, Београд.

Господине Председниче!

Част ми је да Вам доставим текст дневног реда, који је Белгијско Народно Представништво усвојило једногласно на својој седници од 16. о. м. Оно ће Вам бити захвално, кад би саопштили ову резолуцију, ако Ви нађете за сходно, Народног Представништву.

Изволите примити Господине Председниче уверење о моме високом поштовању.

Председник Народног Представништва.

Дневни ред

Усвојен од Народног Представништва 16. априла 1919. год.

Народно Представништво Орган целокупне Белгије изражава дубоко жаљење које му је проузроковала потврда избора Женеве као места у коме ће да заседава Лига Народа.

Оно тражи за Белгију извршење обећања, која су јој дата спонтано и свечано од Савезника у погледу потпуне накнаде штете, која јој је учињена, као и гаранције и сигурности које морају да осигурају њену судбину у будућности.

Оно благодари својим делегатима на Конференцији мира, на активности и савезности коју су допринели испуњавању њихове тешке мисије, као и у њиховом захтеву који су свом својом енергијом тражили потпуно и стварно поштовање правде и права.

(Сви ови поздрави попраћени су од стране Народног Представништва са бурним узвицима: Живели!)

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ: Има реч господин Шегвић, да учини питање на Председништво.

КЕРУБИН ШЕГВИЋ: Господине Председниче! У броју од 20. прошлог месеца у »Idea Nationale« изишао је један извештај председника нашег Привременог Народног Представништва.

У томе извештају износи се да је наш Председник изјавио, да он препушта Далмацију Италији и да није вајде ни користи за нашу државу, да би Србија у опште Југославија ушла у борбу против једне покрајине, која по историји припада Италији.

Ова је вест изишла и у нашим новинама, разуме се са нужном резервом, јер нитко није могао помислити, да би наш председник могао такву једну изјаву учинити и молим, да буде добар и да је и овде у Представништву демантује.

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ: Господо, имам да изјавим господину посланику ово: Ја мислим, да међу вама нема ни једнога, који би могао поверовати (Једнодушно: Тако је!) оним лудим измишљотинама, које су нашле места у талијанској штампи, а коју је лансирао лист »Idea Nationale«, јер ми то никако не би пало на ум, а — нетреба да се правдам, — ви добро познајете моје патриотске осећаје, и ја сам се већ пожуррио, да те измишљене

вести демантујем преко агенце »Reuter« и »Havas«.

Има реч господин Стојан Рибарац за једно питање.

СТОЈАН РИБАРАЦ: Ја сам поднео, господине Председниче, и Ви сте истог дана послали господину Министру Војном моја два питања. У једном сам молио, да се убрза евакуација наших инвалида из Бизерте, а у другом сам молио за обавештење о томе, пошто се платила зоб за војску.

Сад је већ месец дана, а господин Министар Војни није јавио ни да је примио то питање, ни да ће одговорити, ма да је он то требао учинити после двадесет четири часа. Ја Вас молим, господине Председниче, да господину Министру Војном обратите пажњу прво, да послови министарства војног нису искључени из надзора Народног Представништва; и што се тиче првог питања да му обратите пажњу, да имамо извештај да се наши инвалиди осакаћени и слепи оглашују за болшевице, уместо да се евакуишу у земљу.

Друго, да обратите пажњу господину Министру Војном, да ако је истина што се тврди, а ја нисам склон веровати, да је једном лифтанту дата цена за зоб 70 динара, и ако је стварна вредност његова била 50 до 80 круна, да господин Министар Војни треба да зна, да Народно Представништво не ће оставити ту ствар без пажње и да одуговлачење његовог одговора на то питање неће смањити његову одговорност.

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ: Ја имам да одговорим ово: Чим добијем питање, ја га одмах упућујем дотичном министру. Тако сам урадио и у овом случају, и вероватно стога што није било седница, господин Министар није учинио шта треба, а ја ћу са своје стране поновити то питање и упозорити господина Министра на пословник.

Пре него што пређемо на дневни ред, господо, имам да учиним једно саопштење:

У време док су седнице Народног Представништва биле одложене десили су се у Версају значајни догађаји, који су могли бити судбоносни по нас. Питање наших граница према Италији, питање Јадранске обале дошло је у најкритичнију фазу. Талијанска делегација, пре него што ће се предати прелиминарни мир немачким делегатима, хтела је управо да изнуди признање талијанских захтева рачунајући са психолошким моментом, јер као што знате постоји поред тајног још један јавни лондонски уговор, по ком су савезници обвезани да заједнички закључе и потпишу мир. Требало је дакле мировну конференцију ставити пред ди-

лему или примити талијанске захтеве, или одложити прелиминарни мир са Немачком и тиме ставити у питање овај други лондонски уговор. Али рачун са психолошким моментом био је погрешан. Председник Вилсон устао је отворено и јавно са својом изјавом (Општи бурни плесак и повици: »Живио Вилсон!«), коју је објавио преко Американског пресбиороа. Председник Вилсон обратио се народима. Старовремена дипломација старе школе, била је изненађена оваквим кораком председника Вилсона, јер је научила да сматра империјализам и престиж као два главна принципа, док демократска модерна дипломација није била изненађена, него је сматрала да није ништа природније него апеловати на јавност и народ.

Изјава председника Вилсона и ако није непосредан апел ипак је позив народа, да и они учествују у одлукама овако важним. То је апел најпре на народе, којих се непосредно тиче ово питање, апел најпре на талијански народ, да поново испита своју савест, да поново испита оправданост својих захтева и све консеквенције, које потичу из тога.

Господо, талијанска делегација није учинила оно, што је обећавала, и чим је претила да ће напустити одмах Париз, један је део њен остао у Паризу, а други отишао у Рим, да конзултира талијански парламенат. Ви знате, које је становиште заузео талијански парламенат у овом питању. Господо, кад у овом моменту талијански парламенат улази у ово питање, кад одобрава империјалистички рад своје делегације у Паризу, куд и камо је већа и светија дужност нашега парламента, да у овом моменту не остане нем. Како наш парламенат није био на окупу, то сам ја узео слободу, да се обратим директно једним телеграмом председнику конференције мира у Паризу, господину Клемансо-у, а другим господину председнику Вилсон-у, да му се захвалим.

Господо, ја ћу вам прочитати текст ових депеша. Прва депеша господину Клемансо-у гласи (чита):

Господине Председниче!

У тренутцима када високи арбитражи имају да донесу своју дефинитивну одлуку, од које ће зависити судбина нашега народа, Народно Представништво Срба, Хрвата и Словенаца као веран израз мишљења и расположења целокупног нашега народа свију крајева, племена и вера, политичких струја и социјалних редова, одазивајући се светој дужности упућује овај свој апел конференцији мира.

После рекама проливане крви, милиона палих жртава, опустошења читавих крајева, рушења опњашта, претрпљених демонских

мука физичких и моралних, милијарди упропашћене имовине, после ове светске катаклизме, какву не памти историја, народи, бар они, који су трпели и страдали и борили се противу бруталне силе охолога германскога империјализма, имају права очекивати трајан мир, осигуран правичним решењима свију питања због којих се водио овај страшни рат и која је он покренуо.

Сазнања, која су пролетела широм света како се на конференцији мира могу решити територијалне границе наше, нарочито после изјаве отменог Председника Вилсона, који је принуђен био и јавно устати противу извесних талијанских захтева, стварају веровање, да мир, који се очекује, неће бити трајан, јер ће у њему бити дубоких и неодоливих клица за нове тешке конфликте с последицама, можда пространијим и већим него што се у овај мах може мислити.

Наш столећима мучени, тиранисани, гањани и истребљивани народ стављен би био на нове муке и нова искушења и остао би и даље непотпуно уједињен и растрнут.

Стога треба данас, у напред пре свакога евришенога чина, бити искрен пред форумом историје, јер се у Версаљу сада прави историја, — и факторима, који је праве, треба отворено рећи: шта један народ мисли, када му се овака судбина намењује, и на шта је он решен ако му се, на несрећу, и додели.

Без сентименталности, без фразе, без теплењације да импресионирамо афектирањем тона, већ искрено и отворено изјављујемо, да народ СХС не може сматрати сигурним и трајним миром, — мир који ампутира његов организам и оставља му у организму забодени маћ освајачки. Мир, који би задовољно захтеве талијанске делегације, да нам се отму читави крајеви наше Хрватске и Словеније, да нам се оцепе као тако зване »стратегичке тачке« — дивна наша места, позивајући се на Лондонски уговор и на историјско освајачко право, — мир је освајача, мир јачега диктован слабијем, мир неправде а не правде.

Такав мир не ствара сталне и пријатељске односе између народа већ се прави да задовољи освајачке прохтеве и да реши вештачки а не природно постављене проблеме. Такав је вештачки проблем, — ради кога се хоће да закључи неправичан мир — тако звани »Јадрански проблем«, постављен дипломатским притиском у доба тешке ратне ситуације, јер кад су у питању 3% талијанских сународника од целокупне популације Далмације, која је са 97% чисто нашега народа, и када се у већем делу Истрије, где је искључиво наш народ (250.000

према 140.000 Талијана у целој Истрији) постављају талијанске националне ревидијације — чини се насиље и логици и људском праву. Исто је то када се због једне оазе, вештачки створене последњих деценија маџарском администрацијом и имиграцијом талијанском, а која је пре неколико деценија бројала само неколико стотина Талијана (691 било их је 1848.) хоће сада да негира толико истобројно јако наше становништво у Ријеци и Сушаку (27.393 Југословена а 24.780 Италијана) и да оглашујући је аутономном и чисто талијанском тражи анексију Ријеке с територијем на којој је овај град. Чист империјализам диктује талијански захтев да нам се отме Ријека, те да нам се не да да дишемо пуним плућима, пуним дахом живота, већ да, стегнути освајачким канџама са свих страна нашега Приморја, осуђени будемо на вегетирање. Чист империјализам тражи анектовање крајева Словеније, Истрије, Хрватског и Далматинског Приморја.

Такав мир, какав тражи италијанска делегација, империјалистички мир, може се бранити и брани само империјалистичким разлозима, да би се могли анектирати наши крајеви, наше становништво. Чисто је империјалистичка аргументација, која под видом угрожене сигурности тражи тобожња стратегијска осигурања од наше нације, бројно далеко мање и економски знатно неразвијеније, па стога и војнички сразмерно неспремније и слабије. Само неискрене аргументације империјализма могу тражити анексију у име тобожњих осигурања једне велике нације од близу 40 милијуна противу једне мање нације око 13 милијона. Империјализам је тражити још и друга апсолутно излишна осигурања када Италија господари Јадранским морем имајући цео Отрантски залив с обема обалама, својом и албанском и када уз то може добити какве хоће међународне гаранције. Империјализам је тражити римски *limes italicus* као своју границу; сматрати Далмацију Булеваром талијанским и позивати се на историјска макар освајачка права, чак и она која с талијанским народом и немају директну везу у прошлости и по којима би могли ревендицирати све територије некадање римске империје. По освајачком историјском праву ко би могао разрешити ревидијације разних народа често пута на исту територију, као што је баш случај с Далмацијом, која је имала у прошлости за господаре и Грке и Маџаре и Млечиће и Французе и Аустријанце.

Мир, који би се закључио на принципима противу којих смо се сви до јуче заједнички борили, јер су били принципи нашег заједничког непријатеља, принципи права јачега и непоштовања права малих народа, — крај свег мо-

ментаног успеха био би малотрајан и извор нових потреса и конфликта. Мир, који би нам променио господаре и једно робство заменио другим у крајевима наше отаџбине, наш народ не може признати трајним и жалио би за узалудно проливеном крви, палим жртвама, и претрпљеним мукама.

Трајан, сигуран мир може бити само на принципу једнакости права малих и великих народа, на заједничком респектовању достојанства и људске осетљивости и малих, не само великих народа, на праву самоопредељења народа. Те принципе — прецизно формулисане у посланицама председника Вилсона — наши су велики пријатељи, с којима смо имали срећу заједнички се борити противу општег непријатеља, признавали као своје и мериторно изјављивали, да ће их поштовати.

На тим принципима заснован мир донеће собом и пријатељство талијанског и нашег народа, који не жели нове сукобе. Само такав мир развиће међусобне пријатељске односе између нашег и талијанског народа, с којим желимо живети као добри суседи, и чију културу и лепе особине ценимо, те би могли и даље заједно бити на бранику од заједничког непријатеља. Такав мир учинио би да јадрански проблем одиста не постане прави проблем и замени балкански у европској политици као централни проблем, који ће задати нове бриге и нове потресе у новоме времену.

Господине Председниче, наш народ мален је бројем, те не долази у ред великих народа, који и када немају право, могу се позивати на своју суверену вољу и моћ. Није наша кривица, што нисмо велики — јер би смо и ми могли бити већи да нисмо били вечити борци не само за голу своју екзистенцију, већ и за сигурност и цивилизацију Европе, борећи се непрестано с непријатељем и најездама најпре с Истока, а после са Запада, трошећи своју снагу, али исто тако и непријатељску, изругавајући га и чинећи га мање снажним и мање агресивним противу западних народа. Али смо у тој борби систематски истребљивани и зато смо смањени бројем. Па и у овом светском рату наш је народ био исте судбине а највећма је малена Србија била циљ трострукоме непријатељу, који је у буквалном смислу речи хтео сравнити с лица земље. Губици у људству Србије су енормни — прелази преко трећине целокупне популације.

Па ипак се наш народ одржао пркосећи свима опасностима. И пријатељ и непријатељ морали су признати његову животну снагу. А такав народ не ресигнира на своја права и не мири се насилним ампутацијама његовог интегритета.

У име Представништва нашег народа ја сам узео слободу умолити Господина Председника да чује, као председник конференције мира жеље и очекивања његова.

Народ Срба, Хрвата и Словенаца очекује трајан и правичан мир, — основан на стриктном поштовању права народности, на поштовању и праву малих народа, очекује мир, који ће му осигурати интегритет националне територије — где живе његови делови, српско, хрватско и словеначко племе, очекује мир, који ће му дати могућности, да се економски развија и такмичи у културном напредку — а све то искључује сваку анексију, сваки империализам на територији Срба, Хрвата и Словенаца.

(Гласови: Живео!)

Господо, то је текст депеше, коју сам послао господину председнику конференције мира у Паризу Клемансоу.

Друга депеша, која је упућена председнику Америчке Републике, а која је израз нашег поздрава и наше захвалности гласи овако (чита):

Господине Председниче!

Народно Представништво Срба, Хрвата и Словенаца, жури се продужујући свој рад, да поздрави господина председника велике, моћне и културне Америке, да му изјави своје искрено и дубоко поштовање, као и своје дивљење.

У часу када је талијанска делегација држала, да ће средствима старе дипломатске школе, као оно 1915. год., када је склопљен тајни лондонски уговор, опет истим манирима, далеко од јавности и контроле јавног мњења, остварити своје захтјеве, Ви сте господине Председниче витешки устали и јавно пред форумом народа изнели своје гледиште, које је супротно империалистичкоме талијанскоме.

Без предилекција и без parti pris, не дежавуишући своје симпатије за обе стране, Ви сте одбили највећи део империалистичких захтјева талијанских и предложили своју одлуку. Аутор 14 тачака није могао остати равнодушан, гледајући како се опет хоће народи да размењују и уступају као ствари и то у доба, када право треба да буде суверен света, — и када се ликвидира рат, вођен у име тих начела противу империализма германског, који је прогласио немачки народ за предестинирану, супериорнију расу, објавио експлоатисање слабијих од себе као своје Богом дано право. Такав се исти империализам под рђаво смишљеном стикетом неке националне импулсивности и географске цјелине, стратепијског осигурања, спасавања оаза националних и неког историјског права, које нема директне везе са италијанским народом, јавља на жалост и данас и то опет према нама, нашем народу. Санкција талп-

јанских захтјева значила би — само промена господара, уместо Аустро-Маџара имали бисмо Талијане. Јер чист империализам може тражити далматинску обалу — на којој живи 3% талијанског елемента, а 97% хрватског, српског, чист империализам је тражити цјелу Истрију, у којој је 63% нашега народа, тражити Ријеку, која је вештачки талијанизирана, потпомогнута маџарском администрацијом (јер је 1848. год. било свега 691 Талијан), а у којој је (заједно са Сушаком другом половином Ријеке) опет у већини наше становништво (27.393 према 24.780 Талијана по официјелној статистици аустријској), тражити Ријеку природни нам дебуше економски с провидном намјером, да нам се привредни живот паралише и осуди на вегетирање. Империализам је брутално нас тјерати из нашег Приморја, самовољно нам одређивати излазе на море код наших природних пристаништа. Чист је империализам тражити крајеве наше Словеније, — иза већ природне баријере тражити опет баријере и заштите, и то од кога? Један народ од близу четрдесет милијуна тражи стратегијска осигурања од нас, који бројимо око тринајест милијуна, који нисмо економски па дакле војнички на истој висини, — и ако уз то Италија господари Јадранским морем, имајући и све најважније тачке у својим рукама, обје обале отранскога залијева, и ако су јој све границе и према Словенији и Хрватској, Далмацији и Истри потпуно сигурне, па шта више може, ако хоће добити и какве хоће међународне гаранције за то.

Империализам не може имати трајног успјеха. Али империалистичке шимере су стале човјечанство силних жртава, задржавале развој цивилизације, стварале немре, трзавице и непоуздање докле су трајале, а свршавале се крвавим ратовима, у којима су пропадале. Империативна је дужност великих историјских имена устати противу ове опасности и сметњи миру и цивилизацији. Исте конзеквенце империализам мора имати и овамо према нама, ако би по несрећи успео победити. Наш народ нити би преболио анексије, нити би резигнирао, — већ би мушки стајао пред перспективама нових конфликта и борби. А на свакој страници његове мученичке и тужне историје исписани су и херојство и животна снага његова, која се није дала скрхати — ни стољењима господарства варвара, цивилизованих над њим.

Устати противу империалистичких захтјева талијанских, захтјевају не само императиви правде и човјечности према једноме вековима нападеном народу, императиви поштовања права и имовине малих народа — који се не могу дати на милост великим народима, да их

комадају по вољи, подчињавају и претварају у ствари за размену, већ и императиви реалне политике, — јер се трајан мир не може закључити на насилним анексијама и простим отимачинама, ма какви их то тајни уговори прејудирали.

У Вашем отменом гесту наш народ гледа досљедност и резолутност, коју је цео свет са дивљењем и захвалношћу познао у великим и тежким историјским моментима, када је требало уклонити светску опасност, скрхати охолни германски милитаризам, те с поуздањем верује, да челична воља председника Вилсона, председника велике и моћне Америке мора сузбити у границе мудрости империалистичке захтеве — а у корист трајнога мира и пријатељства талијанскога и нашег народа, чији односи као суседа треба да буду срдачни и пријатељски, треба да остану солидарни према досадашњем непријатељу, ако би овај и даље покушавао наметати коме своју хегемонију.

Наш је народ познат са своје легендарне верности пријатељима и са своје витешке лојалности. Историја његове прошлости и садашњица то казује. Никаква искушења нису у стању била променити те ритерске особине његове. И овај страшни рат свједок је верности и лојалности нашега народа, — и онога дела, који је по несрећи припадао хабсбуршкој монархији и онога дела, који је у пожртвовању својоме био изгубио и своју слободну земљу. Ни песничка машта једнога Дантеа не може да представи себи наш језовит поход кроз Албанију, наше ужасне и многобројне жртве, наше боле и јаде остављајући отаџбину. Наши губици за то време, за време целог рата и за време робовања под непријатељима, који су истребљивали наш народ, као што се зверови истребљују, прстижу знатно трећину становништва нашег. Опет за то ни часа нисмо колебали, већ истрајали и остали верни својим пријатељима, у које смо срећни да бројимо господина Председника Вилсона, Председника велике и моћне Америке.

У име тога народа таквих особина Представништво његово шаље Господину Председнику топао поздрав поштовања и захвалности с молбом, да истраје до краја на обележном путу.

То је, господо, текст депеше, коју сам ја послао господину Председнику Клемансоу и господину Председнику Вилсону у име Народног Представништва. Ја сам узео слободу да то учиним у вашем отсуству, надајући се, да ћу погодити ваше жеље и ваше мисли и, вјерујем, да се у томе нисам преварио. (Узвици: »Тако је!« »Врло сте добро учинили!«)

Има реч гост. Милош Трифуновић.

МИЛОШ ТРИФУНОВИЋ: Господин Председник извршио је своју дужност, кад је овај телеграм послао у нашем одсуству. Он је одговорио нашим жељама и нашем осећању. Као један део Народног Представништва и радикална странка, у чије име имам част рећи ову кратку реч, прати са захвалишћу сву топлину осећаја упућених нашим савезницима, али прати и са зебњом наша толико оправдана гледишта, која су у денеши исказата и упућена у Париз; прати их са зебњом и са страхом да ли ће нам из тога великог центра у овим данима доћи правда. На том великом скупу народа у Паризу, у оној моралној атмосфери заседава, како се то сада каже, савест човечанства. Наше мисли иду тој жижи, томе центруму али ми морамо признати, да се на томе великом скупу истиче и једна велика фигура својом праведљивошћу и својим хуманим осећајима, својим дубоким политичким мислима, истиче се велики моралист новог света, велики Председник Вилсон. (Узвици: Живео!)

Не само сада у овим данима, него још од првих дана, кад се је Америка почела појављивати на ратној позорници, кад се у свету почео све јаче и јаче да чује глас њеног великог и моћног председника, — још тих дана наше су се мисли почеле отимати из ове политичке европске атмосфере, и ићи преко Океана оном другом свету, оном великом политичком моралисти; отимати из ове политичке атмосфере над којом европска прошлост блиска и давно стоји и притискује је, почеле се отимати из овог сплета политичких интереса, везаних разним уговорима, разним себичним интересима. Наше су мисли почеле тражити другог извора и другог уточишта.

У тешким данима кроз које смо ми пролазили и кроз које ми пролазимо нарочито последњих месеца, ми смо калили нашу душу на оним великим принципима овог великог моралисте, и у њима налазили утехе у нашој праведној ствари. И ево и сад у овим данима наш намучени народ, наш најнамученији народ на свету задржао је свој дах и своје срце, да чује шта ће из тога центра да нам дође. Ми ево стојимо у страху и очекујемо да чујемо хоће ли Париз, хоће ли западна Европа остати у моралној супремацији над светом, каква је столењима била. Ја кад кажем Париз, ја мислим на целу Европу, на цео запад. Два света морална, и два морална погледа боре се тамо. Боре се стари и нови морал, бори се стари и нови политички свет. Ми имамо још наду, да Парис 1919. неће бити за нас Берлин 1878. Кад ово кажем ја не мислим само на западне границе нашег

Краљевства него и оне источне и северне, на границе Војводине, на границе Баната, Бачке и Барање.

Пре једнога столећа управо, само то да напоменем, у суседству Француске, један велики народ беше збацио свога владара, да би сам свој унутарњи национални суверенитет узео у своје руке. То је био народ у Шпанији. Кад службена Француска, француска ресторација хтеде покушати да врати Фердин. на престо противно жељи народа, устала је либерална Француска, француска револуција и рекла: »Та то је мрља за Француску. Зар да упрљамо велике принципе револуције.« Велики француски државник Тјер започео је том приликом своју политичку каријеру, и ми ево после 100 година очекујемо да нам се национ. суверенитет поштује и да се не сече један народ, који има најјаче што чини јединство једног народа, има једну душу. У тој нади ми чекамо судбу и надамо се, да нећемо бити преварени. (Бурно одобравање и аплауз.)

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ: Има реч г. Вјекослав Спинчић.

ВЈЕКОСЛАВ СПИНЧИЋ: У име народног клуба част ми је изјавити, да се потпуно слажем са телеграмом, који је г. Председник мало прије прочитао и којим је изразио поштовање, удивљење и захвалност Председнику Северо Америчких Држава, господину Водрову Вилсону.

Додаћу неколико мојих речи у предмету, о којем бих могао говорити часове и часове.

То поштовање, то удивљење, ту захвалност заслужује потпуно муж, који је у својих 14 тачака изразио мисли — начела, како би се свет имао уредити и у будућности владати; муж, који се већ две до три године бори, да се та начела оживотворе; муж, који се није устручавао и у протимби са својим моћним савезницима узпротивити се империјализму једнога савезника.

А да је збиља империјализам што захтева Италија на штету нашега цјелокупнога народа, да су то империјалистичке тежње, то је на длану сваком; ко позна оне земље и крајеве, које би нам Италија хтјела одрезати од нашега народнога и државнога тела. Она се при том позива на разлоге, који али разлози нису. Ја ћу их се ипак — не замерите ми — дотакнути, јер има поштених људи можда и међу нама, који мисле да ти разлози нешто вреде. Талијани позивају се на историјске разлоге. У чему се ти састоје? У томе, да је Истра некада спадала под Рим, да су делови њени спадали под Венецију. Ако је спадала Истра под Рим, спадала је и Галија и Британија и многе друге земље. И ако

се захтева, да би се Истра на темељу тих разлога имала дати Италији, могло би се на темељу тих истих разлога захтевати, да се Италији даде и Галија и Британија и све друге земље, које су спадале под стару Римску државу, а то би био несмисао.

У колико је Венеција у Истри владала, није никад владала у целој: она је запосела само извесне делове Истре поглавито градиће на западној обали, који су се борили док су год могли противу власти венецијанске, који су подлегли тек сили. Доцније кад су год могли и кад год им се је прилика пружила они су се опет дизали и бунили противу венецијанске власти. И колико је Венеција посједовала Истру, она је није посједовала као једну своју покрајину за коју би се имала старати културно и господарски, него ју је сматрала колонијом, коју је настојала експлоатисати, до краја исцрпсти и у природинама и у људима: шуме је исекла, људе је узимала за војнике и морнаре.

Говорим овде поглавито гледе Истре ал. не могу иначе а да не споменем и ово: Трст се је борио пар стотина година да не потпадне под венецијанску власт, а најзад, кад се већ није могао бранити, а да се ослободи од Венецијанаца, послао је године 1382. своју депутацију у Беч нека проси Хабсбурговце, сада хвала Богу већ пропале, да они узму власт над Трстом. И кад већ говорим о историји, нек споменем да ни Горица није никада припадала Венецијанцима. Не говорим о Градишки, на десној обали долње Соче, него тврдим само за Горичку да никада није припадала Венецијанцима. А тако нити онај део Крањске, који су запосели Талијани; дочим је спадало Венецији нешто Далмације, коју је она израбљивала као и Истру. (Чује се: Њу је купила!) Нек буде историјски споменуто и то, да нит Ријека није никада припадала Венецији, већ да је она као и велики делови Истре спалала Хрватској.

Деловима Истре су владали да и Венеција и разни грофи и маркгрофи, али велику већину те земље поседују и обрађују већ тринаест столећа Хрвати и Словенци, у опште Југословени.

Ја то не спомињем без разлога. Често се каже и чита у новинама, као да смо ми у Истри од јучер, као да нас је Аустрија донесла и пренесла у Истру. А то није ни мало истина, него је напротив истина да је Аустрија Талијане унашала и да је Талијане стварала у Истри. (Одобравање.) За доказ да наш народ поседује и обрађује ту земљу већ 13 столећа, навести ћу Вам само неколико повјесних чињеница.

Год. 601. дакле на самом почетку 7. столећа тужно се папа Гргур Велики на то, да је

угрожена Италија зато што из Истре почињу прелазити Словени у Италију. То је знак, господо, да су у Истри већ те године били наши људи. Год. 804. одржава се т. зв. Рижански састанак, на Рижани између Трета и Копра. Ту су се Латини западних градова Истре притужили против војводе Ивана на цара Карла т. зв. Великога, притужили су се што се Словени почињу и на њихове посједе селити. А то ће рећи, да су већ тада Словени поседовали целу западну и средњу као и источну Истру, осим оно мало поседа што су их Латини односно Италијани близу градића и у околици имали.

Из 13. столећа имамо јасан докуменат о том, који је народ у Истри поглавито, да не речем једино, онда живио. Године 1275. обилазила је једна комисија по Истри да установи границе, међе, између разних господара, који су тада владали у Истри. А то је била млетачка република, то су били патријархе Оглејски и грофови Горички односно Пазински. Комисија је ишла са сељацима по покрајини, па је установљивала по току потока, по брдима и долинама, куда стиже власт, гдје је граница појединих господара. Тај докуменат писан је, како се изричито и опетовано каже, за господу немшки и латински, а за пук »ервачки«, хрватски. То може читати сваки, јер се тај докуменат налази у књижници у Загребу. Нашао се је изтисак писан старославенским језиком, а имена сва, без изузетка, долазе ту у нашим славенским називима.

У 15. и 16. столећу завладале су у Истри разне болести и уништиле много народа у њој, али је опет наш народ населио опустошену земљу, бјежећ течајем 16. и 17. столећа изпред Турака из Босне и Херцеговине и Црне Горе преко Далмације и Јадранскога мора. Оно доба дошла је у Истру, у Пероји, једна колонија православних, Срба, и обстоји и данас, ма и малена. У обће наш народ населио се је тада у југозападном дијелу Истарскога полуотока, надомјестио наше староселиоце.

Јаснији доказ да неможе јаснији бити за наш обетанак у Истри већ у давна времена јесте у старославенском богослужју, које се је обављало по пелој земљи, које је обстојало све до половине прошлога столећа, када су га аустријске власти уништиле. По свим сеоским жупама певало се славу Богу старославенским језиком, који се није баш много разликовао од језика народа. Тај старославенски језик певао се је не само у селима него и у неким градовима. Тако у Копру гдје је обстојао и самостан глагољаша, тако и у Новом граду, Питтапова, где се је сваке године на дан светога Пелагија тамошњег заштитника сакупљао велик број народа, где је један од околних жупника служио службу Бо-

жју старославенским језиком по глаголским писаним и тисканим књигама. Стално се неби ни књиге тискале ни певало свете мисе, нити славенски молило кад неби било ту славенскога народа, те је славенска служба Божја најбољи доказ, како Истра бијаше и јест хрватско-српска-словенска, Југославенска земља. (Узвици: Тако је! Живео!) А то потврђује и јака литература, старија и средња и новија, црквена и свјетовна што се је у Истри развијала.

И буди то довољно за доказ, како слабо говоре за Талијане хисторијски разлози. Још слабији су географски и стратешки. Доста је погледати на земљовид. Између Апенинског и Балканског полуотока налази се Истра, Истарски полуоток. Колика је удаљеност од обале Апенинског полуотока до западне обале Истарскога полуотока, а колика од источне обале истога полуотока до наставка обале Балканскога полуотока. Овдје се може преко отока од једне обале на другу тако рекућ прескочити, обје обале наиме Истарскога и осталог Балканскога држе се заједно. То је тако јак географски разлог, да јачега неможе бити. Истра је део Балканскога полуотока.

Стратегијских разлога неби смело у будућности бити. Народи би имали мирним начином уређивати своје ствари. А у колико би стратешки разлози имали постојати, они неби имали постојати према нама, који смо били увјек лојални, који смо се држали увјек својих обвеза и који би те обвезе били кадри држати и према Италији и према Европи и према целому свету.

Италијани како ни други икоји народ неби се смели позивати ни на какве стратешке разлоге, а чим се на њих позивају, указују тиме, да њих при том воде империјалистичке тежње. А те састоје у том, да буду сами господари на Јадранском мору, да се ми на том старом нашем мору неби смјели без њихове приволе ни макнути. С господством на Јадрану пако они би хтјели вршити свој уплив и ширити своју власт на целом бар западном Балкану.

Кад би Кварнер нама припао, као што се дадамо да хоће, а Италији Пула и Лошинь, онда би нама била затворена врата, и ми неби смо могли слободно ни излазити ни улазити. На један разлог на који су се Талијани у своје доба позивали, сад се већ радо не позивају, наиме на етнографски. Знаду да би с њим зло прошли нарочито ако се узме у обзир све земљиште што га данас окупирано држе. Њих има на том земљишту каквих три стотине тисућа, а нас има на том земљишту један милијун. Која је то разлика, господе? Колико би лакше могли Италијани прегорети својих три стотине

тисућа саслемењика што га имају на окупираном земљишту, они, који броје око четрдесет милијуна становника него ли ми, да прегоримо скоро један милијун тамошњег нашег народа! Свет је о том неупућен. Талијана у Далмацији осим оно нешто хиљада у Задру, уопште нема. У Истри их је мање него ли је у брзојаву назначено. Онај број узет је из статистике направљене од аустријских власти помоћу Талијана. Ових има у Истри непуних 30%, докчим има нас 70%. На Ријечи самој има нас више него ли друге које народности, и у колико их има у томе граду, створени су помоћу угарске владе и помоћу оно неколико талијанских насељеника. У Крањској их такођер нема. У Трсту је мања половина Словенаца направља Талијанима, а и та мањина направљена је течајем задњих 50—60 година целим једним системом аустријских власти. У Горичкој, осим њих десет до четрнајет хиљада у самом граду Горици, нема уопште Талијана. Па како да захтевају Талијани те земље за се?! То није ништа друго, него опет њихова империјалистичка тежња. И ја држим, и колико смо захвални Вилсону за његову недавну ноту, да ми не можемо пристати на оне међе, које је он означио у нашим окупираним земљама.

Према његовим међама пао би под Италију један дио Крањске, чисто словенске, сва Горичка на једној и другој обали Соче до Горице, а од туда на лијевој обали, осим оно Талијана у Горици, и опет чисто словенска и свијесна своје народности, сав Трст с околицом скоро по половици словенски, сва северозападна словеначка Истра, сви Хрвати западне Истре, сва средња Истра, скоро чисто хрватска. Да се то исправи, ми би се имали позвати на нешто, што Талијани питају само за Ријеку. Они питају то само за Ријеку, а ми питајмо и тражимо за све окупирано земљиште, наиме плебисцит. Ја би молио господина председника и ово Народно Представништво, да се ма на који начин изрази, уз овај поздрав што нам је прочитан, жеља, да се спроведе плебисцит у свим нашим на западу окупираним земљама, дакако уз претходно повучење италијанске војске и власти, и уз повратак наших тисућа и тисућа људи што по разним местима у разним тамницама, у Пуљу и Трсту, Венецији и т. д. леже; уз повратак свих оних, који су испред талијанског терора морали побећи преко међе своје рођење груди, да се спроведе плебисцит, и то под контролом антантинских власти. Ја сам уверен да би и један велики део Талијана западних градића и Истре у обје, из економских разлога нарочито виноградарских гласали пре за Југославију него ли за Италију; и уверен сам, да би се и у самом Трсту нашло много

људи, који би гласали пре за Југославију него за Италију, кад би им само то било дато на избор, јер знају врло добро, да би тај град под Италијом економски пронао.

Дакле, ја бих молио да се ово достави уз прочитани нам поздрав, те да се што пре реши о ослобођењу наше окупиране земље од Италијана.

И кад би Италија имала права, како нема, да влада у нашим западним крајевима, Европа би ју морала тјерати ван, јер са својим нечовјечним поступком не заслужује, да тако цивилизованим народом, као што је наш, влада и управља. Њезин поступак је нечувен, и недокучив, тим више, што се Италија сматра савезницом антанте, дакле и нашом. Талијани су стерали тако рекућ све, који су народ водили, њим црквено и свјетовно управљали, њега поучавали. За бискупа Махнића знате, да су га на силу однели болеснога на лађу, а сада сазнајемо, да је дошао у Рим. Дрекост је Талијана, где сада пишу да је бискуп био позван од св. о. папе. Ми знамо потанкости, како су га силом проти његовој вољи одњели на пароброд, како му је на путу канстан рекао, да је добио радиограм, да се не иде с њиме у Сеп, како му је прије речено било, него у Анкопу. Фрањевцима на Цресу одузели су цркву, њихов самостан и њихове земље, које ваљају какав милијун круна. Узели су им све, њих укрцали на једну лађу и послали у Цриквеницу, а овамо су онда дошли талијански Фрањевци из Италије. И то је учињено, ја то морам на жалост рећи, по налогу генерала реда тога самостана, а овлашћу даном му од свете столице. Исто је учињено и са самостаном истога реда у Пирапу.

Нећу да навађам имена наших људи, од куда и камо су их депортирали, него ћу вам још неке обћените случајеве навести. Тако је на пример опћина Кастав, којој и ја припадам, а која има 23.000 становника, остала сада без иједнога душобрижника. Већина њих и других депортирана је у Италију за маленкост, за ништа, а други побјегли су, јер су већ наслутили или дознали својим начином, да су на листини оних, које ће депортирати. Тако је и са учитељима и професорима, тако је са чиновницима политичкима и другим, тако је са судцима и лијечницима и опћинским чиновницима. Талијани су уопће потјерали све, што је видјенијера. Школе, цркве и уреди данас су, може се рећи, за наш народ, затворени, тим више, што оне чиновнике, који су остали, силе, да морају писати талијанским језиком, неразумљивим тамошњем народу. На тисуће наших људи, и стараца и жена, чами у затворима

тједне и мјесеце, док цијели народ трпи и стреша — и чека на ослобођење.

Ја знам, да се је до сада учинило, што се је могло, да је радила наша делегација у Паризу, да је радила наша влада овђе, да је радило најће Представништво, да је радио Престолонаслједник, све у сврху да се стање онамошњег народа поправи, да Талијани оставе оне наше крајеве.

Учиниле су своју и разне скупштине, разне опћине, појединци, али несмијемо састајати. Дакче мислим, да морамо такорекућ сваки дан опетовати наше притужбе и захтеве, те настојати да се што прије ослободе окупиране наше земље. Сваки хип продуљења садањег стања значи продуљити муке нашег народа, уздисаје и патње нашег народа, а и стискање песнице нашег народа, који једва чека да може на свог заклетога непријатеља — дакако не сам и осамљен. — Ми не можемо, несмијемо мировати док се цијели наш народ не ослободи од туђинске управо барбарске власти, док не добијемо све што је наше, док сви дијелови наше домовине нашега троименога народа не буду саставни дијелови наше јединствене државе. (Живо одобравање и плесак. Говорнику честитају.)

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ: Реч имаде господин народни посланик Фон.

Poslanec Josip Fon: V imenu Jugoslovanskega kluba mi je čast podati čisto kratko sledečo izjavo: Mi odobravamo povsem brzozavko, s katero je naš gospod predsednik pozdravil predsednika Wilsona radi njegovega možatega nastopa proti italijanskemu imperijalizmu, kateri hoče uropati kraje, v katerih prebivajo skoro izključno samo Jugoslovani.

Mi se torej pridružujemo tej brzozavki ter omenim le to-le. Naš gospod predsednik v svoji brzozavki sicer omenja Istro, ni pa v njoj izrečena niti beseda o Gorici in Trstu. Znano je, kakor je to omenil gospod predgovornik profesor Spinčič, da je goriška dežela izključno slovenska, dočim je gradiška dežela to je Furlanija vsaj pretežno italijanska. Mi sodimo, da je naš gospod predsednik, ko je rabil besedo „Istra“, hotel stem označiti bivšo upravno ozemlje, ki je obstojalo iz Istre, Trsta in Gorice. Da pa ne bo kakega nesporazumljenja, izjavljamo svečano, da bomo smatrali na vse veke ne samo Istro, ampak tudi Trst in Gorico kot sestavni del našega državnega teritorija. (Živahno odobravanje in ploskanje.)

Gospoda, še eno! Gospodu predsedniku seveda ni bilo znano tedaj, ko je odposlal brzozavko na gospoda Wilsona, kakšna tragedija se odigrava pri nas na Koroškem. Gospoda! Tudi po Koroški isteza Italijan svojo grabežljivo roko, tudi to deželo hoče deloma osvojiti. Danes, gospoda, plenijo in ropaju podivjane nemske tolpe po Koroškem in sicer pod

patronanco italijanske armade, ki stoji tam v obližju. (Тако је!) Ми вемо данес, да цело обећајо наше људи на већала. (Срамота.) Тем нашим мучеником пошљамо с тега места bratski pozdrav in jih zagotavljamo, da se bodo izpolnile tudi njihove pravice in da bo Koroška, v kolikor je naša, naša! (Плосканје.) Туди на Koroškem мора zmagati naša pravica! Udejestiti se morajo Wilsonova načela in sicer pravtako proti Italijanom kakor proti Nemcem. (Živahno odobravanje n ploskanje.)

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ: Има реч господин Јурај Бианкини.

ЈУРАЈ БИАНКИНИ: Господо заступници! Цијеним да тумачим чувства свију вас, ако кажем, да је господин наш председник брзојавком на великог Вилсона проговорио из душе цијеле ове Скупштине, и да је у главном рекао све оно, што у овим тешким часовима зебње и кушње мучи и огорчава наш јединствени народ од Соче до Вардара (Са свију страна: Тако је!).

Стога мислим, да је сувишно, да поједини клубови изјављују пристанак на споменуту брзојавку. Али пошто је тако већ започето, допустите, да и ја у име Демократског Клуба изјавим, да је наша захвалност према великом праведнику Вилсону најживља, неизмјерна! (Одушевљени узвици: Живео Вилсон!)

Хвала, господине Председниче, што сте вјерно тумачили и наша чувства и цијелога народа, који данас пун поуздања упире своје очи у Великог Американца, гледајућ у њему можда јединог, а без сумње најодлучнијег и најљепенијег заговаратеља свог угроженога права. (Живо одобравање.)

Допустите ми сада, господо заступници, да прихватим ову прилику и да речем коју о нечувеном поступању Италије прама нашој младој држави и о мукама које наш народ трпи од непомирљивог душманина у окупираним крајевима и то баш данас, када је мислио, да ће се послје стољетних патња наживати божјег мира и златне слободе.

Господо заступници! Шкандалознијих призора од оних, који се одигравају ових дана на дипломатичној позорници у Паризу и широм краљевине Италије тешко је свијетикаддоживио. Ови призори морају да узбуне и да згаде сваког поштеног човека, а камо не нас, којих се највише тичу и уред срца нас погађају.

Јер праведни Вилсон не ће да пристаје на очиту отимачину наших земаља, које нам непобитно припадају и по наравном и по народном праву, дипломате талијански — који само народном праву морају да захвале обетанак своје државе — дјетињским пркосом и комедијашким гестом остављају париску конференцију,

бацају силну војску у наше заносједнуте крајеве, потајно шурују са нашим и њиховим дојучерашњим душманином, дапаче, како сте мало прије чули, и крв нашу прољевају са оним душманином, са којим су се још јучер борили (Узвици: Издајници!) дижу вику и крику по цијелој Италији завађајућ очито лажима неуке масе и стављајућ лакоумно на коцку и сам успех мировне конференције.

Да ова талијанска трагикомедија не ће успети и да она не ће никога уплашити а најмање великог Вилсона, то ми сви верујемо, и то је наша велика утјеха.

Али је за нас, господо заступници, ово поступање Италије врло болно а и врло поучно. У њему ми видимо само наставак оне перфидне политике, коју је Италија одавна, а особито у овоме рату проти нама водила, јер смо ми Јужни Славени једини који стојимо на путу остварењу њезиних империјалистичких основа на Истоку. (Тако је!)

Крајње је вријеме, да ту перфидну политику почнемо пред цијелим свијетом безобзирно откривати и жигосати. Крајње је вријеме да и наша дипломатија што одлучније наступи против те невјерне савезнице, која данас у мирно окупираним крајевима наше домовине безобзирно и брутално поступа како се ни сами аустријанци нису усуђивали поступати. (Повици: Срамота!) Далмација, Истра, Горичка стењу под правим зулумом. Талијанска војска их тлачи и гази, као да их је на оружје освојила. Народ наш је мучен на све могуће начине: и гладом и затвором и преметачинама и корупцијом и пријетњама и реквизицијама и допакон ударцима. (Повици: Варвари!) На хиљаде и хиљаде наших људи сваке руке почев од тежака, посједника, трговца, занатлије па до цвијета интелигенције бахати окупатор шаље у Италију и то у најнездравије крајеве. (Повици: Талијанска култура!) Талијански војници са шаком домаћих изрода наваљују на мирне југославенске грађане, на њихова друштва и на приватне станове. У Задру и у Сплиту протекла је и невина југославенска крв под оружаном руком прекоморских нападача. Ништа им није свето! Забранише и вијање народне заставе и самих антантиних застара, јер талијанску заставу народ не ће да вије. (Одобравање.) Забрањено је и китити се народним кокардама. Изагнаше наш матерински језик из школа и из уреда, из опћина и из добротворних завода. Хоће да народу забране да говори својим материнским језиком. Док сам био у Далмацији дошло је к мени више сељака из отока задарских тужећ се, да су их талијански карабинери лупали и затварали само зато, што су говорили својим материнским језиком и што

нису хтјели изјавити да су Талијани! (Опће згражање.) А ових дана, господо заступници, могли сте читати у јавним новинама, да је у једном од најкрчевитијих предјела Далмације, у Буковици, где се није никад чула талијанска ријеч, дошао талијански карабињер у цркву православној и забрањено пароху да проповједа српски. Наравно, парох је волио оставити цркву и не држати проповијед. Карабињери провалише неки дан и у католичку цркву С. Миховила у Задру, кад су се старословенским језиком имале одржати задушнице за наше мученике Зринског и Франкопана и отјераше окупљени народ. (Повици згражања).

Али када бих свршио, господо заступници, ако бих хтео и у најкраћим потезима казати и стоти дно грозота што се у Далмацији догађају? У последијег вријеме настала је и општа отимачина новца. Талијани кад нађу код наших људи небележени новац отимају им га без икакве признанице и још их затварају. (Гласови: Лупештина!) Ово стање није могуће више трпјети. Ми морамо још једанпут све то ставити до знања нашим савезницима, али им морамо и озбиљно казати, да овај зулум не смије и даље трајати. (Живо одобравање).

Нема сумње, господо заступници, да Италија хоће да настави на Балкану германско-аустријске основе и да је она данас најопаснији елемент за свјетски мир, а жалибоже и за нашу младу државу. (Гласови: Тако је!) Италија хтјела би да нам данас уграби истареко-далматинску обалу и апсолутно господарити Јадранским морем, да сутра загосподари са Средоземним.

Данас Италија хоће да стави стопу у Далмацију, јер је Далмација једанпут била под римском власти и јер јој је тобож потребита за стратешку сигурност, а сутра ће с истих лабавих разлога затражити и Босну која је такођер једном припадала римском царству под именом Босна Тргентина. А које европејске земље нису једном припадале римском царству? Али Италија не баца своје појудно око него само на наше, јер она хоће да буде баптином грабежљиве Аустрије. (Одобравање). Италија хоће да има Далмацију, јер знаде да се Далмација од Босне и Херцеговине не даде одијелити и да нам је покојна Аустријанка била уграбила Босну и Херцеговину увјеривши дипломатски свијет, да се без ових земаља Далмација не може ни стратешки ни економски одржати.

Господо заступници! Ма како свршила париска конференција мира, превладало на њој свјетло начело праведности или мрачњачко начело империјализма, победно нови или стари

свијет, једно ми не смијемо никад заборавити: да се је Италија у нашим најсудбоноснијим часовима показала највећим нашим непријатељем, да је она хтјела и да хоће да задави у кољевци нашу новорођену државу и да у њезиној неизмјерној похлепности њој није ништа свето: ни народно право, ни слобода народа, ни братство оружја, ни поштена ријеч, ни највећа људска биједа. (Бурно одобравање). *Il sacro egoismo* — гадна себичност — златно теле — то је Италији све! (Дуготрајно одобравање).

Прегледајмо, господо заступници, само летимце понашање Италије према нама за овог рата.

Кад се је Србија 1914. године латила оружја свакому је било јасно, да јој лебде пред очима, осим обране своје части два висока идеала: докрајчење туђинског намећања и ослобођење своје браће од туђинског јарма. (Живо дуготрајно одобравање и плесак.)

Шпартанско јунаштво српске војске у овом рату, и неизмерне жртве и патње српскога народа, каквих још повијест није забиљежила задивиле цијели свијет. Слава српског имена више је пута одјекнула по великим парламентарима једнога и другог континента. Али у парламенту талијанском није се чула ни једна племенита ријеч. Италија није се ганула! Као да јој је прна савјест угушила у грлу свако племенито чувство, сваки племенити порив!

Још горе поступање Италије, господо заступници, ви ћете опазити и онда, кад је клета судбина била досудила српском народу и српској војсци да у најгоре доба године прође Калварије албанскога крша. Како је она дочекала своје српске савезнике у Албанији?

Ипак је до онда Италија можда с дипломатских разлога скривала своју прну душу према нашем народу. Али чим се је у подјармљеним југославенским земљама опазео живљи покрет за ослобођењем, Италија је збацила кринку, и ми увидисмо сву њезину перфидну политику. Приказала је пред свијетом нас Југославене као окорјеле Аустријанце, да нам одузме сваку симпатију и да нас омете у нашим одлучним подвизима. И тим инфамним мистификацијама Италија и данас оперира и на темељу тих мистификација дави наш народ у запоседнутим земљама и опире се признању наше младе државе.

Али ми питамо те мистификаторе: јесу ли за Аустријанце била подигнута кроз овај рат она небројена крвава вјешала у Далмацији, Босни и Херцеговини?! (Одобравање.) Јесу ли били Аустријанци они небројени наши људи: одвјетници, лијечници, свећеници, трговци, обртници, занатлије, тежаци и посједници и напосок оне наше жене и девојке из Далмације,

Хрватске и Истре, Словеније, што на хиљаде за двије три године уздисаху трунећи у аустријским и мађарским тамницама, где многи и своје кости оставише? Јесу ли били Аустријанци и они наши људи из подјармљених југославенских земаља, који се заклонише у иноземству, не да пландују, него да раде за свој народ, да пред неупућеним иноземством, пред могућницима у Лондону и Паризу заговарају наша света права, да хрле и преко Оцеана у далеке Америке и да нашим исељеницима правим апостолским жаром навјесте час одмазде и народне слободе? (Живо одобравање).

И дођоше на хиљаде и хиљаде наше браће из туђине и борише се јуначки за своју рођену груду, за слободу свога народа. (Узвици: Слава им!)

Изостављам, господо заступници, многе друге доказе, да изнесем само још један, који је типичан за мржњу Италије прама јужним Славенима, и за њезину бескрајну незахвалност.

Доказано је, да су услијед наше народне пропаганде, особито у последиједње доба рата, многи југославенски официри и војници непрестанце десертирала на свим фронтама, а особито на фронти талијанској, не би ли што више нашкодрили своје тлачитељу. Непроцјениве су услуге, које су ти наши десертери учинили краљевини Италији. Размештај непријатељских сила, утврђења, цијеле планове нападаја, снагу сабране војске, час навале — све је то талијанска војска кришом дознавала по нашим десертерима, тако да она има да захвали тим људима за најбоље своје успјехе. Италија, дакако, хоће све то да забашури. Она дапаче безобразно нијече да су јој наши десертери помогли, као што нијече да само нашим морнарима из Далмације мора да захвали једини свој успјех на мору у цијелом овом рату — потапање великог аустријског ратног брода »Szent Istvan«. Али су класични сведоци још хвала Богу живи, а и службена извјешћа потврђују непобитну истину.

На примјер — молим господина председника да ми допусти овде прочитати неколико бразда — у службеном извјештају главног штаба аустријске војске 22. септембра 1915. године број 15727 — и овај извјештај налази се у нашим рукама — надвојвода Фридрих се тужи, како се »по пуковима 22, 23, и 37, опажа да има у Далмацији непријатељске агитације, шткодне држави, која проистиче из солидарности србо-филских вођа далматинских са оним из Хрватске, Славоније и Босне и Херцеговине«.

У службеном извјештају 2. децембра 1916. године дижу се тужбе против десертера 23. регименте. Ово су текстуалне ријечи: »Који су дали непријатељу информације врло шткодљиве за аустријску војску«.

Надвојвода Фридрих закључује ово своје извјешће опаском, да се без снажних протумјера далматинске регименте, почетком рата најјучачније, не ће више моћи ставити проти непријатељу без велике погибелји (Клицање: Живели Далматинци!) и да је 5. (пет) армијско тијело већ запитало, да се далматинске регименте 23. и 37. одалече са фронте.« (Бурно одобравање и узвици: Живила Далмација!)

Овако драгоцјених докумената, господо заступници, имадемо мал не за све бивше аустријске регименте из свих наших југославенских крајева. (Повици: Живеле!)

Кад ови документи буду објелодањени и илустровани живом ријечи наших десертера, онда ће, господо заступници, отпасти многи ловор-вијенац са витких талијанских алабарда (Глас: Здраво је мало вијенаца било!) и онда ће јефтине талијанске побједне стављене на велики бубањ шарлатанске рекламе постати предметом веселих оперета свјетскога гласа. (Живо одобравање и плескање).

Али то не ће бити највећа срамота данашње Италије. Највећа и неопростива је њезина срамота, што је ове наше десертере, који су јој тако драгоцјене услуге чинили, награђивала жеђом и гладом, трпајућ их као марву у заробљеничке таборе, и не дајућ им никако — згражајте се свете сјене Мазинија, Гарибалдија и осталих јунака талијанскога препорода! — да похрле у помоћ својој браћи у српској војсци и да лијевају своју крв за јединство и слободу своје заједничке домовине. То је срамотни деликт, то је неизбрисива љага на лицу краљевине Италије. (Бурно одобравање).

Само ових десертера — да о другима не говорим — било је у талијанским заробљеничким таборима преко 20 хиљада. И сплеткарска Италија није им допустила да пођу у помоћ савезничкој српској војсци ни у одлучном часу, када би њихова помоћ била дошла од толике користи и Србији и цијелој Антанти.

Иронија судбине је хтјела, господо заступници, да су баш они наши десертери, који су највише помогли Италији, и којима има она можда једино и да захвали што није нашла свој гроб на Сочи или на Пиави — већим дијелом потекли из оних наших крајева, где се данас Талијани налазе и где чине најбруталније злуце.

Баш у оним крајевима, особито у Далмацији и Истри, такав је зулум завладао, да је већ народ почео лиетом бјежати као у турско

доба (Повици згражања). Насилном туђинцу није већ ништа свето. Погазише наш језик, сва наша права, а народне вође стрнаше као разбојнике у своје смрдљиве тамнице. И већ бахато дижу у вис свој калабрежки нож и јавно и приватно кажу: »*Ci siamo e ci restaremo!*«
Гу смо и ту ћемо остати!

Не, господо заступници, ми то не вјерујемо, то се неће никада догодити, ако има још поље правде на свијету! (Одобравање.) Ми не вјерујемо да ће кости оних наших јуначких десертера, које неосвећене леже на крвавој Сочи на дуго преврћати туђинске руке! Не вјерујемо, да ће наши прослављени јунаци из Далмације, из Трета, из Ријеке, из Истре и Горичке, на дуго гледати своју домовину заробљену и понижену од талијанских силника. То је наша тврда вјера, ма шта се одлучило на парижкој конференцији. Јер нема силе на свијету, која би могла један народ држати за увијек заробљен. (Одобравање.) Прије или после и заробљени народи — ми то добро знамо — закључују своје рачуне.

Нека се Италија до миле воље позивље на свој срамотни лондонски пакт! Лондонски пакт за нас не постоји, ми га не признајемо, нити ћемо га икада признати! (Одобравање и плесак.) Лондонски пакт је срамота и за Италију и за Европу XX. вијека! (Узвици: Тако је!)

У доба Вилсонових начела, у доба демократије и народног самоопредељења не смије се с народима трговати, те лондонски пакт спада у тапије које се могу само још рабити за пазарску марву. (Живо одобравање.)

Да је Италија ћутила само мало достојанства, мало слободоумља, дапаче и мало поштења — она би послје Капорета и послје римског споразума била раздерала лондонски пакт и настојала, да га свака за увијек заборави. Или би барем била захтјевала, да народ, који она мисли да је лондонским пактом купила и заробила, изјави слободну своју вољу опћим плебисцитом. Слободан плебисцит под заштитом непристраних држава; ми морамо, господо заступници, апсолутно захтјевати за све наше окупиране земље. Ми хоћемо плебисцит, сигурни да Италија ни у једном крају наше домовине неће наћи већину, сигурни да је то једини начин, којим ће се учинити крај талијанским мистификацијама и којим се може праведно ријешити Јадранско питање.

Ако Ријека и Трет не могу да живе без пољубаца двоје »*Gran Madre*«, ако су Истра и Горица »*italiane*«, а ако је Далмација »*italianissima*«, како то безочно кажу службене и неслужбене новине талијанске и како то уверавају и сама господа делегати талијански на па-

рижкој конференцији — зашто им не пружити пригоду, да то непобитно докажу? — Али Италија неће да пристане на плебисцит, јер зна да би плебисцит био за њу највећа бламажа, јавна осуда свих њезиних превара. (Одобравање.)

Црни гласови из Париза, да би талијанској прождрљивости имали жртвовати нашу Горичку, нашу Истру па и сам оток Вис у Далмацији, у велике нас огорчавају и узнемирују и против тих гласова ми морамо још данас најенергичније просведовати. (Одобравање.) Зашто да Горица, да Истра, да Вис упадну у талијанске руке, ако ту живи наш народ и народ то апсолутно неће? По којем праву ту Италија долази?

Кад бисмо ми радили по талијанским методама истим начином, којим Италија тражи Вис, могли бисмо ми тражити њезину Сицилију. Али, када бисмо ми тај захтјев истакли, господа на парижкој конференцији би нас сматрала мегаломанима и послала би нас у лудницу.

Ми жалимо да се на исти начин у Паризу не поступа проти талијанским мегаломанијама. (Повици: Тако је!)

Нама је Вис — да не говорим о осталим крајевима — пуно милији него ли је можда Италији мила Сицилија. Вис је један од најродољубнијих и богатих наших отока, најважнија тачка далматинског рибарства. Вис је још из феничких и грчких доба, па све до Наполеонских времена, када су се около њега биле најзнаменитије поморске битке, у којима су и наша браћа Руси учествовали — био кључ Јадрана, предетража Далмације — на сињем мору. Под Висом је проливиено доста славенске крви, не само у давна, него и у новија времена. Године 1866. далматински морнари јуначки обранише Вис проти Италији, не зато да га сачувају Аустрији, него својој домовини. (Бурно одобравање и плескање.)

Вис је и нашој народној књижевности дао знаменитих списатеља и у сваком погледу најљепши је цвијет у вијенцу далматинских отока. Зашто да га жртвујемо туђинској похлепи, зашто да допустимо да тај свијесни народ падне под јарам прекоморског туђина, тај народ који се тому најодлучније опире и хоће да живе слободан у својој кући у својој слободној држави? (Узвици: Слава му!)

Нема под небом, господо заступници, ни политичких ни стратешких разлога, који то свето право једнога народа могу оспорити и безкажњено вријеђати.

Истина је, сила Бога не моли, вели пучка ријеч. Силом се часовито може много тога постићи, али свака је сила за времена и свака сила изазива отпор и одмазду. Ми смо непријатељи

силе и желимо са цијелим свијетом живјети у миру. Али кад би нам ма био тко и ма било гдје на нашим периферијама силом отео макар и сам лакат земље, која је по Богу и по праву наша, на којој од вјекова живе наш народ и својим крвавим знојем ју залијева — силу и отимачину не бисмо могли ни смјели дуго трпјети. (Одобравање и плесак.) Ми знамо која би нас у том случају дужност чекала.

Гесло је наше: »Ни једног нашег човјека, ни лакат земље наше не дамо туђину!« *Cave, Italia!* (Живео и буран аплаус.)

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ: Има реч господин Министар Правде.

Министар правде МАРКО ТРИФКОВИЋ: Господо, поводом ове дискусије имам да изјавим да се влада слаже са тачним и истинитим тврђењима у депешама, које је председник Народног Представништва упутио господину Вилсону и господину Клемансо-у, и да прима оне одличне и отмене изјаве које се тичу нашег националног питања. Ми дубоко верујемо, да ће господин Вилсон не само остати до краја веран прокламованим принципима о праву самоопредељења народа, него да ће бити и победилац. — Победа Вилсонових принципа идентична је са победом наших националних права, и наших животних интереса. (Чује се: Тако је!) И за то се и ја попут господе предговорника слажем у захвалности, коју треба упутити нашем господину Председнику на томе што је упутио оне две депеше. (Живео! Буран плесак.)

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ: Пошто је већ касно, ја предлажем да ову седницу завршимо.

Јавља се за реч Михајло Шкорић.

МИХАЈЛО ШКОРИЋ: Колико ми је мило што ми се у овоме моменту даје прилика да се први пут као говорник појавим на овој говорници, толико ми је жао, што ми је сад у овом незгодном тренутку додељена реч да узмем учешћа у овим изјавама. Па ипак ја ћу се старати, колико ми силе допуштају да одговорим мојој светој дужности.

У овом тренутку сматрам за најпријатнију част, да се обратим г. председнику и да му захвалим на овако топлим изјавама захвалности највећим државницима овога доба и осведоченим пријатељима свих оних који хоће и желе своме народу праву и истинску слободу, који желе да као уједињени под својим кровом живе у својој отаџбини слободни од сваког насилничког и непријатељског режима.

Кад сам на Крфу узео реч у најтежем и најкритичнијем моменту по нашу националну ствар тада сам подвлачећи: колико смо ми ло-

јални савезници били, према нашим пријатељима нагласио, да смо ми били верни савезници и онда, кад су наши савезници учинили погрешку према нама, остављајући нас мале према непријатељу од 60,000.000; остављајући нас на врло великом фронту и по својој величини и по својој дубини и по своме великом значају. Јер на крају крајева, господо, ви сте видели да се непријатељска зграда почела да руши, кида, крха и ломн са Солунског фронта, са фронта, где се налазила наша јуначка војска. Ја сам тада нагласио да поводом тога што смо остављени самима себи, што су нас наши пријатељи заборавили, што су пропустили своју дужност, да нас благовремено помогну, да смо ми баш због тога дочекали онако страховити слом, који се завршио онако страховитим жртвама кроз Албанију, посејану костима јунака, који нису хтели да изневере своју заставу по цену тако рећи липсавања по кршевима албанским.

Наш је народ веран, наш је народ био одан својим пријатељима. Он је претпостављао част своју заложити за своје пријатеље и отаџбину свему другом па и својој деци. Ја сам имао овакав један примјер где ми је један мој пријатељ овако говорио: »Ја сам, господине, имао тешку ситуацију. Баш у тренутку кад се наша државна зграда ломи, умире ми жена, остаје ми четворо сирочади. Имао сам да бирам или да се вратим кући да спасавам децу или да останем веран својој застави. Ја сам претпоставио отаџбину свему другом, напустио сам кућу, напустио сам децу, прешао сам преко албанских кршева, отишао сам на Крф, опет сам прихватно пушку, отишао сам на солунски фронт, борио сам се са својом браћом и ево ме хвала Богу вратио сам се опет својој децици у загрљај«. — Нису, господо, такви примери ретки, таквих примера има на хиљаде.

Господо, ја сам раније констатовао на Крфу, па и сада понављам, да је у једном значајном говору у Парису Лоид Георге подвукао савезнички немар према балканском фронту, подвукао неправде причињене нама и подвукао дужности наших савезника да ће нам се у даној прилици достојно одужити. Па, господо, мени се чини, да од овога момента нема згоднијега момента да наши пријатељи своје погрешке поправе и да задовоље праведна осећања целокупнога нашега народа. Кад је Италија у доба наше катастрофе била немарна према нама, кад су оставили наше јунаке на Јадранском мору да чекају интервенцију рускога пара, па тек под утипајем пара и Француске да нам пошаљу у помоћ да се спасавамо; кад су и тако далеко отишли, да се код њих појавио апетит, да не само откидају парче по парче меса од нашег тела, него и удове наше без којих не можемо жи-

вети; кад им није довољно искуство, које се је одиграло са насилницима и тиранима у овоме рату; кад им није довољно шта бива од Аустро-Угарске, која нас је пљачкала и насилно притискивала, — онда, господо, нама ништа друго не остаје, него да кажемо нашим савезницима: ми имамо права очекивати од вас да погрешке ваше из прошлости ваше исправите и да нам помогнете; ми имамо права на то колико нас ради, толико и вас ради.

Ми смо вековима били робље, ми смо вековима угњетавани, али се нисмо дали уништити. Нас су Турци гонили; ни дахије, ни наметање муслиманске вере, ни прогањања, ни набијања на колац, ништа нас није могло погнути, ништа нас није могло натерати да абдицирамо на слободу, на коју имамо право. Дочекало се, да једно чобанче подигне заставу за слободу и да оствари овај Пијемонат, око кога се ево сакупило цело наше племе, целокупан наш троимени народ. (Одобравање.)

Ја сам, господо, угледао света у Босни, ја сам рођен у Бјелјини. Било је суђено, да мој отац, кад је мени било седам година, у борбама 1875. год. за време босанско-херцеговачког устанка, остави своје огњиште, да остави своје миле и драге и да нађе себи овде своју отаџбину. И мени ево чини част, дочекао сам да кроз че-

трдесет година, никакво прогањање, ни корупција, ни насиље, ништа није било у стању да одроди наше племе у Босни и Херцеговини, наше племе по свима крајевима југославенских земаља.

Па кад је то тако, и кад смо ми могли дочекати да једнога дана постанемо државица и да та државица постане Пијемонат целог нашег племена, целог нашег троименог народа, да тај Пијемонат дочека велики, светли тренутак, да се ми видимо уједињени на овом месту, — онда, господо, ја мислим, да ми имамо куражи да кажемо Европи, да кажемо целом свету, да кажемо онима, који имају да данас дефинитивно закључе питање мира, да им кажемо, да не ће бити мира ако се и једна стопа наше земље буде насилно отела од нас. (Живо, бурно и једнодушно плескање.)

Председник др. ДРАГОЉУБ М. ПАВЛОВИЋ: Господо, ми нисмо изцрпели данашњи дневни ред, и ја заказујем седницу за сутра после подне у 16 часова са истим дневним редом.

Седница је закључена у 19 и четврт часова.

Видео Секретар:
Петра Јовановић.

Интерпелације

17. редовног састанка

привременог народног представништва

држаног на дан 9. маја 1919. године у Београду.

Interpelacija

Antona Kristana, dra. Lončarja in tovarišev na ministra železnic.

Gospod minister!

Južna železnica (Südbahn), ki ima svojo generalno direkcijo na Dunaju, je od 18. aprila dalje povišala svoje tarife tako za osebni promet kakor za blagovni promet za 200% (dvesto odstotkov). S tem e silno oškodovala vse prebivalstvo, ki hudo trpi vsled tega povišanja. Vse blago se je vsled tega znatno podražilo.

Na razna vprašanja: Kdo je dovedil južni železnici to povišanje, sprejeli smo odgovor, da je na brzojavno prošnjo južne železnice ministerstvo železnic dovolilo 200% povišanja.

Pripominjamo, da je Nemška Avstrija dovolila južni železnici, v kolikor teče po njeni zemlji največ le po 50 do 70% povišanja.

Vprašamo gospoda ministra:

a) ali mu je to znano?

b) ali je pripravljen, da se ti tarifi takoj snižajo na isto višino kot so oni državnih železnic?

V Beogradu, dne 6. maja 1919.

Dr. Lončar s. r.
Vilim Bukšek v. r.
M. Čobal s. r.
A. Kristan s. r.

Josip Petejan s. r.
B. Korač s. r.
Josip Kopač s. r.
Slavko Henč s. r.

Interpelacija

Antona Kristana, M. Čobala in tovarišev na ministra pošte, ministra notranjih in zunanjih zadev.

Gospodje ministri!

Že več mesecev ne dobivamo v našo državo Srbov, Hrvatov in Slovencev nobenih pisem iz so-

sednih država, tako iz Nemske Avstrije, Čehoslovačke republike, iz Ogarske republike itd., pa tudi iz Italije ne prihaja nič, ne pisma in ne časopisi. Naši gospodarski interesi so s tem silno oškodovani. Dežele bivše Avstro-ogrške monarhije so bile na tisoč let tesno združene z deželami sadanje nemško avstrijske, čehoslovaške in ogrske republike — zato je še vse polno gospodarskih zadev, ki jih imamo rešiti predno se naše gospodarstvo povsem orijentira novemu položaju primerno. Razvoj naše kulture, našega znanstva, žurnalistike, posvetnega dela itd. terja zveze s kulturnim svetom. Poštna zveza s sosednjimi državami je nujno potrebna.

Vprašamo gospode ministre:

a) ali jim je to znano?

b) ali so pripravljeni primerno ukreniti, da se te razmere izpremene ter uvede poštna zveza s sosednjimi državami v polnem obsegu?

V Beogradu, dne 6. maja 1919.

Dr. Lončar s. r.

M. Čobal s. r.

Josip Pejetan s. r.

Josip Kopač s. r.

Vilim Bukšeg s. r.

A. Kristan s. r.

B. Korač s. r.

Slavko Henč s. r.

Interpelacija

Antona Kristana, Josipa Petejana in tovarišev na ministra železnice, ministra notranjih in ministra zunanjih poslov.

Gospodje ministri!

Par mesecev sem morajo vsi potniki, ki se peljejo v Nemško Avstrijo, izstopiti na postaji Špilje (nemško: Spielfeld) ter iti 4 kilometre peš do postaje Ernovž (Ehrenhausen), kjer še-le smejo vstopiti v železniške vozove in se peljati dalje. S tem seve so za potnike povzročene silne neprijetnosti. Vse je ogorčeno nad tem, kar vsakemu povzroča poleg izgube časa tudi še obilo troškov.

Ako preotrimo vse okoliščine, ki naj bi to mogle opravičiti, ni najti prav nobenoga tehtnega vzroka, zakaj nebi vlak, ki gre iz Ljubljane in je last južne železnice, vozil dalje po progji južne železnice in zakaj naj bi potniki še v naprej morali izstopati v Špiljah in potovati peš ali z vozom v Ernovž — zato vprašamo:

a) ali je tozadevnim gospodom ministrom to znano?

b) kaj mislijo napraviti, da se to neznosno, in naši mladi državi kvarljivo stanje odpravi.

V Beogradu, dne 6. maja 1919.

Dr. Lončar s. r.

M. Čobal s. r.

Josip Petejan s. r.

Josip Kopač s. r.

Vilim Bukšeg s. r.

A. Kristan s. r.

B. Korač s. r.

Slavko Henč s. r.

Interpelacija

narodnih poslancev Melhiora Čobala in tovarišev na gospoda ministra za vojno in mornarico v zadevi odredbe orožnih vaj.

Ministrstvo za vojno in mornarico je odredilo orožne vaje v Sloveniji za letnike 1890. do 1894., ki bi trajale 6 tednov. Ta odredba se je javno plakativala. Na orožniške postaje pa se je poslala okrožnica istega ministrstva, ki ukazuje dvomesečno orožno vajo za sedam letnikov in sicer od letnika 1888. do 1895.

Vsled dolgotrajne vojne je prebivalstvo že dovolj trpelo: polja niso bila več zadostno obdelana, obrt je opešala in industrija je bila silno prizadeta. Sedaj pa prihaja poziv k novim orožnim vajam in to za one, ki so se bili udeležili vojne. Vsled tega grozi novič nevarnost vsemu gospodarskemu življenju. Prebivalstvo ne razume smisla tega poziva, domneva, da gre za prikrito mobilizacijo in se zaradi tega razburja.

Podpisani vprašajo torej gospoda ministra:

1. Ali hoče povedati vzrok, zakaj se kličeju k orožnim vajam oni letniki, ki so šele pred kratkim odložili orožje?

2. Ali gre res za prikrito mobilizacijo in zakaj?

V Beogradu, dne 8. maja 1919.

A. Kristan s. r.

M. Čobal s. r.

Josip Kopač s. r.

Josip Pejetan s. r.

Dr. Lončar s. r.

Интерпелација

Славка Хенча и другова управљена на господину Министра Војног.

Господине Министре!

Војна интендантура у Осијеку склопила је са једним нестручњачким консорцијем добавни уговор за покриће потреба околишних и мјесних војних гарнизона на месу.

Уговор је склопљен без претходне оферталне расправе и без знања других интересената, а цијене су више него у локалној детаљној продаји.

Тим поступком оштећена је не само држава, него и сви други консументи, а корист ће имати појединци.

Питамо стога господина Министра Војног:

Да ли је вољан тај случај дати извидити, уговор прогласити ништетним и одредити прописани поступак за ову и све потребе војске.

Београд, 7. маја 1919. год.

А. Кристан с. р.

Др. Лончар с. р.

Јос. Петејан с. р.

Вил. Букшег с. р.

Витомир Корај с. р.

Чобал с. р.

Копач с. р.

Славко Хенч с. р.

